

Leksykon

prawa ubezpieczeń społecznych

100

podstawowych
pojęć

2. wydanie

pod redakcją
dr hab.

Aliny Wypych-Żywickiej

Wydawnictwo C.H.Beck

Leksykon prawa ubezpieczeń społecznych
100 podstawowych pojęć

Polecamy nasze publikacje z tej serii:

red. *Janina Ciechanowicz-McLean*

LEKSYKON OCHRONY ŚRODOWISKA, 2. wyd.

red. *Bogumił Szmulik, Sławomir Serafin*

LEKSYKON OBYWATELA

red. *Jakub Stelina*

LEKSYKON PRAWA PRACY. 100 PODSTAWOWYCH POJĘĆ, 3. wyd.

red. prof. dr hab. *Janina Elżbieta Kundera*, prof. dr hab. *Marek Maciejewski*

LEKSYKON MYŚLICIELI POLITYCZNYCH I PRAWNYCH

dr *Radostaw Krajewski*

**LEKSYKON INSTYTUCJI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI
I OCHRONY PRAWA**

red. *Andrzej Powałowski*

LEKSYKON PRAWA GOSPODARCZEGO PUBLICZNEGO, 3. wyd.

www.ksiegarnia.beck.pl

Leksykon

prawa ubezpieczeń społecznych

100 podstawowych pojęć

2. wydanie
zmienione i uaktualnione

Pod redakcją
Dr hab. Aliny Wypych-Żywickiej

Wydawnictwo C.H.Beck
Warszawa 2016

Autorzy leksykonu:

Urszula Jackowiak [U.J.], Maciej Łaga [M.Ł.], Maciej Piankowski [M.P.],
Michał Szypniewski [M.Sz.], Justyna Świątek-Rudoman [J.Ś.-R.], Monika Tomaszewska [M.T.],
Waldemar Uziak [W.U.], Alina Wypych-Żywicka [A.W.-Ż.], Marcin Zieleniecki [M.Z.]

Recenzja: dr hab. Jakub Stelina, prof. UG

Wydawca: Joanna Ablewicz

Projekt okładki: Robert Rogiński

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2016**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Marta Świerk
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-8131-2

ISBN e-book 978-83-255-8132-9

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	IX
Wykaz Autorów	XI
Wykaz skrótów	XIII
Choroby zakaźne	1
Choroby zawodowe	4
Dodatki do rent i emerytur	8
Dodatki do rent wypadkowych	12
Emerytura częściowa	12
Emerytura dla nauczycieli	14
Emerytura górnicza	15
Emerytura kolejowa	18
Emerytura liczona na podstawie art. 184 EmRentyFUSU	20
Emerytura mieszana	21
Emerytura niepełna	22
Emerytura pomostowa	23
Emerytura w systemie zdefiniowanego świadczenia	27
Emerytura w systemie zdefiniowanej składki	30
Emerytura wcześniejsza	34
Emerytura ze względu na zatrudnienie w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze	37
Emerytury kapitałowe okresowe	39
Fundusz emerytalny	41
Fundusz rentowy	41
Fundusz Rezerwy Demograficznej	42
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	44
Fundusz wypadkowy	46
Fundusze rezerwowe	47
Funkcje prawa ubezpieczeń społecznych	48
Jednorazowe odszkodowanie z tytułu śmierci ubezpieczonego w wyniku wypadku przy pracy lub choroby zawodowej	50
Jednorazowe odszkodowanie z tytułu uszczerbku na zdrowiu w wyniku wypadku przy pracy lub choroby zawodowej	52
Kapitał początkowy	55

Klauzule generalne w prawie ubezpieczeń społecznych	58
Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego	60
Kwota bazowa	62
Lekarz orzecznik	63
Nienależne świadczenie	64
Niezdolność do wykonywania pracy	68
Obowiązki płatników	77
Obowiązki świadczeniobiorców	79
Okoliczności wyłączające wypłatę świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego	81
Okres zasiłkowy	85
Otwarte i pracownicze fundusze emerytalne	88
Płatnik składek	92
Podstawa wymiaru emerytury i renty	93
Podstawa wymiaru składek	95
Podstawa wymiaru zasiłków	97
Ponowne obliczenie wysokości świadczenia	100
Ponowne ustalenie podstawy wymiaru	102
Postępowanie przy wypłacie zasiłków	104
Postępowanie w sprawach emerytur i rent	108
Potrącenia ze świadczeń rentowych i emerytalnych	111
Powstanie prawa do świadczeń	114
Pozbawienie prawa do świadczeń emerytalno-rentowych z ubezpieczenia społecznego	115
Pozbawienie prawa do zasiłków	117
Prawo do świadczeń wypadkowych (ustalenie okoliczności wypadku, protokół)	120
Przedawnienie prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego ..	128
Renta rodzinna	131
Renta rodzinna z ubezpieczenia wypadkowego	135
Renta szkoleniowa	137
Renta szkoleniowa z ubezpieczenia wypadkowego	138
Renta z tytułu niezdolności do pracy	140
Renta z tytułu niezdolności do pracy z ubezpieczenia wypadkowego	148
Ryzyko emerytalne	149

Ryzyko niezdolności do pracy z powodu choroby	153
Ryzyko niezdolności do samodzielnej egzystencji	156
Ryzyko utraty żywiciela rodziny	158
Składka na ubezpieczenie wypadkowe	161
Składka ubezpieczeniowa (emerytury, renty, zasiłki)	164
Staż ubezpieczeniowy	166
Stosunek prawa ubezpieczeń społecznych	170
Subkonto	173
System ubezpieczenia społecznego	175
Świadczenia przyznawane w szczególnym trybie	177
Świadczenie rehabilitacyjne	181
Świadczenie rehabilitacyjne z ubezpieczenia wypadkowego	185
Tytuły obowiązkowego ubezpieczenia społecznego	187
Ubezpieczenie na wniosek	190
Ustanie prawa do świadczenia	193
Waloryzacja	195
Wskaźnik waloryzacji	197
Wstrzymanie wypłaty świadczenia	199
Wypadek przy pracy	201
Wypadek w drodze do pracy lub z pracy	206
Wypadek zrównany z wypadkiem przy pracy	210
Wypłata gwarantowana	213
Wysokość świadczenia z ubezpieczenia społecznego	214
Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS)	216
Zasady prawa ubezpieczeń społecznych	220
Zasady przyznania i wypłaty jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej	222
Zasady wypłaty świadczeń	226
Zasiłek chorobowy	230
Zasiłek macierzyński	233
Zasiłek opiekuńczy	237
Zasiłek pogrzebowy	239
Zasiłek wyrównawczy	241
Zasiłek wyrównawczy z ubezpieczenia wypadkowego	242
Zawieszenie i zmniejszenie świadczeń	244
Zawieszenie prawa do renty wypadkowej	247

Zbieg obowiązku ubezpieczenia	249
Zbieg prawa do świadczeń	252
Zdarzenie losowe	255
Zdarzenie ubezpieczeniowe	257

SŁOWO WSTĘPNE

Ubezpieczenia społeczne cieszą się w ostatnim czasie dużym zainteresowaniem ze strony społeczeństwa, szczególnie za sprawą zmienionej formuły emerytury (z systemu zdefiniowanego świadczenia na system zdefiniowanej składki), zmian jakich dokonano w podziale składki i możliwości jej gromadzenia w otwartych funduszach emerytalnych, wprowadzania nowych i zmodyfikowania już istniejących świadczeń zastępujących środki utrzymania dla ubezpieczonych w przypadku utraty zarobku wskutek zdarzeń losowych. Uwaga społeczna towarzyszy nie tylko emerytuom pomostowym czy kapitałowym, zmienionej zasadzie waloryzacji czy wysokości emerytury, ale również formule ubezpieczenia dobrowolnego, zasiłkom – zwłaszcza zasiłkowi macierzyńskiemu. Wynika to z chęci poznania przez ubezpieczonych zakresu i kształtu ochrony gwarantowanej składką ubezpieczeniową. To zainteresowanie wydaje się naturalne również i z tego względu, że ubezpieczeni chcą wiedzieć, „jaki produkt docelowy” uzyskają za wnoszone przez nich składki ubezpieczeniowe po zaistnieniu ryzyka ubezpieczeniowego.

Niestety nieprecyzyjny, a wręcz niejasny, język aktów prawnych oraz zawiłe konstrukcje prawne przyjęte przez ustawodawcę nie sprzyjają czytelności prawa. Wychodząc zatem naprzeciw zapotrzebowaniu społecznemu, niniejsze opracowanie podejmuje próbę przybliżenia tylko niektórych pojęć z prawa ubezpieczeń społecznych.

Leksykon prawa ubezpieczeń społecznych zawiera wyjaśnienie 100 podstawowych pojęć z zakresu ubezpieczeń społecznych. Uzasadnieniem dla prezentacji tych a nie innych terminów było znaczenie społeczne instytucji prawnych przez nie określanych, stąd w *Leksykonie* takie hasła jak „emerytura pomostowa”, „emerytura częściowa”, czy „subkonto”.

Zamiarem Autorów niniejszego opracowania było syntetyczne i przystępne przedstawienie pojęć i zagadnień związanych z ubezpieczeniami społecznymi, dlatego przy omawianiu poszczególnych haseł posłużono się odesłaniami do innych terminów. Należy przy tym zaznaczyć, że prezentacja terminów ubezpieczenia społecznego nie należała do łatwych, zważywszy na częstotliwość zmian w projektach nowych ustaw i fakt, iż nawet w czasie oddawania tekstu opracowania do druku, proces legislacyjny niektórych aktów prawnych nie został zakończony.

Prezentację haseł oparto na ich alfabetycznym układzie z podaniem po każdym z nich wykazu literatury i źródeł prawa. Zdaniem Autorów ułatwi to Czytelnikowi poruszanie się po terminach ubezpieczenia społecznego, a zamieszczona literatura pozwoli w razie zainteresowania tematem na jego pogłębienie. Przy omawianiu poszczególnych haseł Autorzy korzystali również z orzeczeń

Sądu Najwyższego, ograniczono się jednak do tych, którym przypisuje się istotne znaczenie dla prawidłowej interpretacji przepisów prawa.

Leksykon w zamiarze Autorów ma stanowić lekturę uzupełniającą dla studentów prawa i administracji. Nie jest jednak wykluczone, że niniejsze opracowanie znajdzie się w kręgu zainteresowania innych osób zajmujących się problematyką ubezpieczeń społecznych. Pozycja ta w żadnej mierze nie może być jednak traktowana jako opracowanie zastępujące podręczniki z zakresu ubezpieczeń społecznych lub wykład, który ujmuje problematykę ubezpieczeń społecznych systemowo, w powiązaniu z zaopatrzeniem społecznym i pomocą społeczną. Leksykon powinien być raczej postrzegany jako opracowanie metodologiczne pomocne w zdobywaniu wiedzy z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych, szczególnie zaś w jej porządkowaniu.

Autorzy niniejszego Leksykonu korzystali przy jego opracowaniu z dostępnych monografii, komentarzy do ustaw, artykułów i glos. Charakter popularyzatorski opracowania wymusił rezygnację z przypisów, stosowanych w pracach naukowych, zastąpiono je jednak wykazem literatury, która stanowiła podstawę do wyjaśnienia treści hasła.

dr hab. prof. Uniwersytetu Gdańskiego
Alina Wypych-Żywicka

WYKAZ AUTORÓW

prof. zw. dr hab. Urszula Jackowiak [U.J.]
dr Maciej Łaga [M.Ł.]
dr Maciej Piankowski [M.P.]
Michał Szypniewski [M.Sz.]
dr Justyna Świątek-Rudoman [J.Ś.-R.]
dr hab. Monika Tomaszewska (prof. UG) [M.T.]
dr Waldemar Uziak [W.U.]
dr hab. Alina Wypych-Żywicka (prof. UG) [A.W.-Ż.]
dr hab. Marcin Zieleniecki (prof. UG) [M.Z.]

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła prawa

- ChorZakU ustawa z 5.12.2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 947 ze zm.)
- ChorZawR rozporządzenie z 30.6.2009 r. w sprawie wykazu chorób zawodowych (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 1367 ze zm.)
- EmPomostU ustawa z 19.12.2008 r. o emeryturach pomostowych (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 965 ze zm.)
- EmRentyFUSU ... ustawa z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 748 ze zm.)
- InwWojU ustawa z 29.5.1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 840 ze zm.)
- KartaNU ustawa z 26.1.1982 r. – Karta Nauczyciela (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 191 ze zm.)
- KC ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 121 ze zm.)
- KK ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 396 ze zm.)
- Konstytucja RP ... Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i ze sprost.)
- KP ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1502 ze zm.)
- KPA ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 267 ze zm.)
- KPC ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.)
- KSH ustawa z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 1030 ze zm.)
- MiniWynagrU ... ustawa z 10.10.2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz.U. Nr 200, poz. 1679 ze zm.)
- NauŚwKomU ustawa z 22.5.2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz.U. Nr 97, poz. 800 ze zm.)
- OKombatU ustawa z 24.1.1991 r. o kombatantach oraz o niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1206 ze zm.)
- OrgFundEmU ustawa z 28.8.1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 989 ze zm.)

PostEmRentyR ...	rozporządzenie MPiPS z 11.10.2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. Nr 237, poz. 1412)
PracSamU	ustawa z 22.11.2008 r. o pracownikach samorządowych (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1202 ze zm.)
PracUrzPU	ustawa z 16.9.1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 269 ze zm.)
PromocZatrudU ..	ustawa z 20.4.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 149 ze zm.)
PrSzkołWyżU	ustawa z 27.7.2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 572 ze zm.)
PrUSP	ustawa z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 133 ze zm.)
SGB	<i>Sozialgesetzbuch</i> (Niemiecki kodeks socjalny)
StCywU	ustawa z 21.11.2008 r. o służbie cywilnej (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1111 ze zm.)
SystUbSpołU	ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 121 ze zm.)
ŚwiadRodzinU ...	ustawa z 28.11.2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 114 ze zm.)
UbezSpołRolU	ustawa z 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 704 ze zm.)
WypadkiU	ustawa z 30.10.2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1242 ze zm.)
WypadkiU 1975 ...	ustawa z 12.6.1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (t.j. Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.)
ZaopatrznInwalidU..	ustawa z 29.5.1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (t.j. Dz.U. z 2010 r. poz. 101 ze zm.)
ZasiłkiU	ustawa z 25.6.1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 159 ze zm.)

2. Organy i instytucje

FUS	Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
FRD	Fundusz Rezerwy Demograficznej
MGPiPS	Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej
MOP	Międzynarodowa Organizacja Pracy
MP	Minister Pracy
MPiPS	Minister Pracy i Polityki Społecznej
MPS	Minister Polityki Społecznej

MZ	Minister Zdrowia
MZiOS	Minister Zdrowia i Opieki Społecznej
NSA	Naczelnny Sąd Administracyjny
OFE	Otwarte Fundusze Emerytalne
PFE	Pracownicze Fundusze Emerytalne
RM	Rada Ministrów
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
TUS	Trybunał Ubezpieczeń Społecznych
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

3. Publikatory i czasopisma

Biul. Inf.	Biuletyn Informacyjny
Dor. Pod.	Doradca Podatkowy
Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy
EPS	Europejski Przegląd Sądowy
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
M.P.	Monitor Polski
MoP	Monitor Prawniczy
MoPod	Monitor Podatkowy
MoPr	Monitor Prawa Pracy
OSNAPiUS	Orzecznictwo Sadu Najwyższego Izba Administracyjna, Prawa Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNCAPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna, Admini- stracyjna, Prawa Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, seria A
Pal.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
PiZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
Pol. Społ.	Polityka Społeczna
Pr. Pracy	Prawo Pracy
Pr. Spr.	Problemy Sprawiedliwości
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prz. Pr. Europ.	Przegląd Prawa Europejskiego
PS	Przegląd Sądowy
PSUS	Polskie Stowarzyszenie Ubezpieczenia Społecznego
PUSiG	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych

PUSiZ	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Zdrowotnych
R. Pr.	Radca Prawny
Rach. Budż.	Rachunkowość Budżetowa
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny
Sam. Ter.	Samorząd Terytorialny
Sl. Prac.	Służba Pracownicza
SP	Studia Prawnicze
SPPiPS	Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZPPPiPS	Z Problematyki Prawa Pracy i Polityki Społecznej

4. Inne skróty

art.	artykuł
cz.	część
dot.	dotyczy
niepubl.	niepublikowany
np.	na przykład
orz.	orzeczenie
pkt	punkt
por.	porównaj
post.	postanowienie
poz.	pozycja
r.	rok
rat.	ratyfikowana
red.	redakcja (-a)
s.	strona
t.	tom
t.j.	tekst jednolity
uchw.	uchwała
ust.	ustęp
SN (7)	uchwała siedmiu sędziów SN
uzas.	uzasadnienie
wkł.	wkładka
ze sprost.	ze sprostowaniem
ze zm.	ze zmianami

CHOROBY ZAKAŻNE

W ramach dążenia do zapewnienia każdemu konstytucyjnie gwarantowanego prawa do ochrony zdrowia (art. 68 ust. 1 Konstytucji RP) jednym z istotnych zadań szeroko pojętej służby zdrowia jest zwalczanie i zapobieganie powstawaniu chorób zakaźnych, w szczególności podejmowanie aktywnych działań przeciw-epidemiologicznych. Chorobami zakaźnymi są choroby wywołane przez drobnoustroje, ich toksyczne produkty, pasożyty lub inne biologiczne czynniki chorobotwórcze, które – ze względu na charakter i sposób szerzenia się – stanowią zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi. W celu skutecznego przeciwdziałania tego rodzaju zagrożeniom art. 5 ChorZakU nakłada na wszystkie osoby przebywające na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, a więc nie tylko na obywateli polskich, obowiązek:

- 1) poddania się:
 - a) zabiegom sanitarnym,
 - b) szczepieniom ochronnym,
 - c) poekspozycyjnemu profilaktycznemu stosowaniu leków,
 - d) badaniom sanitarno-epidemiologicznym, w tym również postępowaniu mającemu na celu pobranie lub dostarczenie materiału do tych badań,
 - e) nadzorowi epidemiologicznemu,
 - f) kwarantannie,
 - g) leczeniu,
 - h) hospitalizacji,
 - i) izolacji;
- 2) zaniechania prac, przy wykonywaniu których istnieje możliwość przeniesienia zakażenia lub choroby zakaźnej na inne osoby – jeżeli są osobami zakażonymi, chorymi na chorobę zakaźną lub nosicielami;

- 3) stosowania się do nakazów i zakazów organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej służących zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych;
- 4) udzielania danych i informacji:
 - a) organom Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, Państwowej Inspekcji Sanitarnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Inspekcji Weterynaryjnej, Wojskowej Inspekcji Weterynaryjnej, Inspekcji Ochrony Środowiska, jednostkom, o których mowa w art. 30 ust. 1, oraz ośrodkom referencyjnym i instytutom badawczym – niezbędnych do prowadzenia nadzoru epidemiologicznego nad zakażeniami i chorobami zakaźnymi oraz zapobiegania i zwalczania zakażeń i chorób zakaźnych,
 - b) właściwym państwowym inspektorom sanitarnym – niezbędnych do prowadzenia nadzoru epidemiologicznego nad niepożądanymi odczynami poszczepiennymi,
 - c) organom Państwowej Inspekcji Sanitarnej – niezbędnych do sprawowania nadzoru nad realizacją obowiązków, o których mowa w pkt 1–3.

I tak badaniom do celów sanitarno-epidemiologicznych podlegają osoby, które ze względu na określone okoliczności zaliczyć można do grupy zagrożonych chorobą zakaźną. Tytułem przykładu wskazać tu można kobiety w ciąży, które narażone były na zakażenie wirusem HIV, oraz noworodki przez nie urodzone, osoby, które miały kontakt z osobami zakażonymi lub materiałem zakaźnym, nosiciele i ozdrowieńcy po określonych chorobach zakaźnych, osoby wykonujące prace, przy których istnieje możliwość przeniesienia zakażenia na inne osoby.

Z kolei powszechne, obowiązkowe szczepienia ochronne dotyczące wszystkich osób przebywających na obszarze Polski obejmują schorzenia wymienione w wykazie stanowiącym załącznik do stosownego rozporządzenia wydanego przez ministra do spraw zdrowia. Szczepienia te wykonują lekarze, felczerzy, pielęgniarki, położne i uprawnione w tym zakresie higienistki szkolne po kwalifikacyjnym badaniu lekarskim, które ma na celu wykluczenie przeciwwskazań do szczepienia. W przypadku stanu epidemii, minister do spraw zdrowia może nałożyć obowiązek szczepień ochronnych przeciw chorobom epidemiologicznym na inne osoby i inne choroby niż wymienione we wspomnianym wykazie.

Obok wspomnianych wyżej obowiązkowych szczepień w grupie osób narażonych na działanie czynników biologicznych w związku z wykonywaną przez nich pracą przeprowadza się, po uzyskaniu przez nich zgody, szczepienia ochronne przewidziane dla danego stanowiska. Wykaz takich stanowisk, określony przez ministra właściwego do spraw zdrowia uwzględnia m.in. standardy Unii Europejskiej. O rodzaju wskazanego w danym przypadku szczepienia ochronnego pracodawca ma obowiązek poinformować pracownika. Podkreślić przy tym trzeba, że te dodatkowe szczepienia poprzedzone muszą być zgodą zainteresowanej osoby, a koszty z tym związane ponosi pracodawca.

Niezależnie od obowiązkowych szczepień ustawa przewiduje możliwość przeprowadzania innych zalecanych szczepień. Minister do spraw zdrowia może w drodze obwieszczenia ogłosić wykaz zalecanych szczepień ochronnych

dla określonych grup osób z uwagi na wiek, stan zdrowia lub sytuację epidemiologiczną występującą na danym terenie.

Jednym ze sposobów zapobiegania zjawisku rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych jest wyłączenie dotkniętych określoną chorobą ze środowiska, w którym żyją. W przypadku stwierdzenia lub podejrzenia choroby zakaźnej właściwy inspektor sanitarny, w drodze decyzji administracyjnej, może nakazać choremu poddanie się badaniom, obowiązkowemu leczeniu, obowiązkowej hospitalizacji, izolacji, kwarantannie lub nadzorowi epidemiologicznemu. Obowiązkowej hospitalizacji podlegają osoby chore na gruźlicę płuc w okresie prątkowania oraz osoby z uzasadnionym podejrzeniem o prątkowanie. Obowiązkową hospitalizacją objęte są ponadto osoby dotknięte jedną z dziesięciu chorób enumeratywnie wyliczonych w ChorZakU. Lekarz sprawujący opiekę nad osobą poddaną obowiązkowej hospitalizacji, izolacji lub kwarantannie ma obowiązek poinformowania tej osoby o przyczynach zastosowania tego środka. Zgoda zainteresowanego wyrażana jest w formie złożenia podpisu w dokumentacji medycznej. W przypadku braku zgody, kierownik jednostki, w której umieszczona jest osoba poddana takiemu obowiązkowi, obowiązany jest powiadomić ją o przysługującym jej prawie odwołania się do sądu w celu ustalenia legalności pozbawienia wolności. Obowiązkowej, okresowej kwarantannie lub nadzorowi epidemiologicznemu podlegają też osoby zdrowe, które pozostawały w styczności z chorymi na cholere, dżumę płucną, wirusowe gorączki krwotoczne. Wreszcie obowiązkowemu leczeniu ambulatoryjnemu podlegają osoby chore na gruźlicę płuc. Wypełnienie tego obowiązku polega na poddawaniu się badaniom lekarskim, badaniom diagnostycznym i stosowaniu zaleconego leczenia, z podawaniem leków wyłącznie.

Powiatowy (portowy) i wojewódzki inspektor sanitarny, według przypisanej im właściwości, prowadzą rejestr zachorowań na choroby zakaźne podlegające zgłoszeniu oraz dodatnich wyników badań laboratoryjnych, a także zgonów w przypadku stwierdzenia lub podejrzenia, że zgon nastąpił z powodu choroby zakaźnej określonej w wykazie. Jednostki te sporządzają zbiorcze raporty zawierające dane liczbowe o wystąpieniu zachorowań oraz o dodatnich wynikach badań laboratoryjnych. Wszystkie raporty wojewódzki inspektor sanitarny przekazuje Głównemu Inspektorowi Sanitarnemu, który na tej podstawie sporządza i publikuje raporty krajowe o zachorowaniach i zgonach na choroby zakaźne oraz o dodatnich wynikach badań laboratoryjnych. Właściwy inspektor sanitarny, po otrzymaniu zgłoszenia chorób i zakażeń podlegających rejestracji, podejmuje niezwłocznie czynności mające na celu zapobieżenie szerzeniu się tych chorób i zakażeń, a w przypadku chorób odzwierzęcych ma obowiązek powiadomienia ponadto właściwego lekarza weterynarii. W celu zapobieżenia szerzeniu się choroby zakaźnej powiatowy (portowy) inspektor sanitarny może w drodze decyzji administracyjnej wydać szereg nakazów i zakazów, jak np. nakaz wstrzymania się od wykonywania pracy lub uczęszczania do przedszkoli, szkół, nakaz przeprowadzenia dezynfekcji, zakaz korzystania z wody do picia, spożywania żywności podejrzonej o zakażenie, zakaz wstępu do pomieszczeń skażonych.